

РЕЦЕНЗИЯ

от Проф. д-р Минко Стоев Хаджийски, ВТУ „Св.Св. Кирил и Методий” на дисертационния труд на **Пламена Красиминова Цветанова** на тема „**Възприятието на реалността като индикатор за стил на привързаност при софтуерни специалисти**”, представен за придобиване на образователна и научна степен „доктор”, по научна специалност „3.2. Психология”

Актуалност и значимост на разработвания научен проблем

Проблемът, който докторантката поставя на изследване е актуален и значим за психологическата теория и практика най-малко по две причини: Първата касае недостатъчно проучената връзка между привързаността и възприемане на реалността. Втората е свързана с особеностите на възприемането на реалността, включително виртуална от една група, която все повече се налага в професионален план като водеща, тази на софтуерните специалисти.

Дисертацията е в обем от 241 страници и съдържа увод, две части(теоретична и емпирична), заключение, списък на използваната литература и приложения в основния текст. Списъкът на използваната литература включва 257 заглавия, от които 10 на български език.

Оценка на научно-приложните резултати и приноси на дисертационния труд

Дисертацията на Пламена Цветанова има следните по-значими приноси резултати и достойнства:

1. В уводната част пространно се обосновава актуалната значимост на научния проблем и се загатва за практическото му значение. Проследява се пътя на възприемането на реалността от старите божествени представи към съвременния технологичен свят,

където желания образ на света става възможен във виртуалната реалност. Целта на дисертацията е представена с въпроса: „Защо човек е склонен да създава виртуални светове и да бъде част от тях?“ Отговорът на този въпрос се търси в Теорията за привързаността, която според авторката определя отношението към света. В този контекст се правят допускания пак под формата на въпроси. Дали конструирането на алтернативна реалност не е продиктувана от отклонения в привързаността (отхвърляща привързаност) спрямо първичния обект(родителят)? За подсилване на тезата се прави връзка психопатологични състояния, чрез допускането, че някои се дължат на разстройство в привързаността, което влияе върху възприеманата реална действителност.

2. Първата глава на теоретичната част е посветена на привързаността като психологически феномен. Като започва от биологичните и еволюционни основи, авторката основно се съсредоточва на теориите по въпроса. Представени и подробно описани са тези на Дж. Боулби, М.Мейн и М. Ейнсуърт. В 10 параграфа са разгледани най-значимите аспекти на конструкта, изследвани от споменатите автори. В този смисъл могат да се отбележат определението, типовете привързаност, формите на детска привързаност в отношението майка-дете. Специално внимание е обърнато на нарушенията (разстройствата)в привързаността и последствията за живота в бъдещето. Разгледа ни са и описани стратегиите и системите на привързаност . Показана е връзката на грешките в ранната привързаност с качеството на интимните отношения в зряла възраст – намалена емпатия, доверие, оптимизъм. Сериозно внимание в цели три параграфа е отделено на различни

разстройства, които имат етиологични връзки с привързаността – от невротичните, хистрионни до психотичните и шизоидни. Прави впечатление придържането на авторката към психоаналитичните дискурси и обяснения.

3. Втората теоретична глава „Възприятие за реалност”, видно от заглавието се състои от сравнително пространно и подробно описание на психологическия феномен. Логично началото се свързва с конструирането на реалността от малкото дете. Разгледани са етапите според Пиаже. В съдържателен план следва да се отбележат още няколко неща, които очертават авторската позиция във връзка с основната теза на разработката. Реалността е представена от страна на позитивизма, като наблюдаема, стабилна и измерима и от гледна точка на феноменологията ,като възприета и преживяна от човека. Двата противоположни подхода определят и различните виждания, разделящи реалността на психична и материална. Вярна на аналитичния си поглед, авторката обръща внимание на субективността, най-вече при оценката на социалната реалност. Специално внимание се отделя на така наречената споделена реалност, която даже да се свързва с „ Ефекта на фалшивия консенсус” допринася за формиране на сигурна привързаност и смисъл на живота.

В отделен параграф е обърнато внимание на нормата и патологията при възприемане на реалността. И тук се изтъква ролята на субективността, като „ Това, което индивидът разбира за света е творение на ума (психиката)”. Самите събития служат като „суров материал”, който минава през ментална преработка. Следователно вярванията на човек (убежденията) могат да създават социална реалност. Това положение е особено важно за правилната ориентация трудната преценка за норма и патология на

възприятието. В това отношение важно е становището на Тейлър и Браун, че психически здравият индивид има способност да изкривява реалността в посока, която повишава самооценката и оптимизма. И обратно, в патология менталната система се дисоциира от съзнанието и не изпълнява регулативните си функции, а поддържа илюзия за единство. Следствие на това , когато индивидът е в невъзможност, поради емоции, да бъде рационален, възприятието му за реалността може да се изкриви за да се впише в емоционалното състояние.

Последните два параграфа са свързани с виртуалната реалност и едно от най-масовите и житейски последици – пристрастеността към компютърните игри. Като достойнство на изложението би могло да се отбележи, свързването на съдържанието с терапевтични функции и приложения при различни психически проблеми и дисфункции.

4. Втората част „Емпирично изследване на възприятието на реалността като индикатор за стил на привързаност при софтуерни специалисти” е представена в две глави. Първата дава подробно и аргументирано постановката на изследването. Точно, правилно и прегледно са описани целта , предмета и обекта на изследване. Предвид изследваните феномени и значителния брой зависимости между тях са издигнати 5 хипотези, ранжирани в подхипотези. Задачите са четири, конкретни и съответни на изследователската цел. Методиката е интересна, отговаряща на психоаналитичната насоченост в теоретичен и изследователски план. Авторката използва три инструмента, два от които проективни и един въпросник. Подробно са описани демографските характеристики на изследваната извадка и процедурата на изследването. Втората

глава е анализ на получените резултати. Същият е направен по отделно за използваните изследователски инструменти и са онагледени таблично и графично. Изводите са конкретни и водещи до заключения, които отразяват като цяло съответност със направените допускания. Посочени са практико-приложни консултативни ползи и насоки от изследването, както и съответните ограничения.

5. Авторските приноси са дадени коректно и пестеливо. Като най-значим бих определил доказването на връзката между привързаността и възприемането на реалността. Макар, че в дисертацията тя се отнася за определена професионална група, допускам нейната универсалност. А това я прави полезна за практиката на психологическата помощ.

Бележки.

По същностни въпроси на теоретичната и емпирична части на изследването нямам критични забележки.

Заключение

Като цяло работата е актуална, значима и издържана в научно отношение. Поставена е на оригинално изследване с практическа приложимост и полза от резултатите. Считаю, че отговаря напълно на изискванията за придобиване на образователната и научна степен „доктор по психология”. Давам положителна оценка и препоръчвам на уважаемото жури нейното присъждане.

06.10.2018 г.

В.Търново

ПОДПИС:

/ Минко Хаджийски/